

سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف‌الاسرار رشیدالدین مبیدی

دکتر عطا محمد رادمنش^۱

دکتر محبوبه خراسانی^۲

فاطمه پهلوان شمسی^۳

چکیده

سبک زندگی اسلامی یک نوع روش خاص زندگی است که نتیجه تربیت بر بنیاد آموزه‌های مکتب اسلام است. معادل این واژه در فرهنگ اسلامی «سیره» است که مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار و حالات و سلیقه‌ها را در بر می‌گیرد. تعالیم اسلام دستورالعمل کلی به منظور وصول به سبک زندگی اسلامی ارائه کرده است. کتاب «کشف‌الاسرار و عده‌الابرار» نوشته ابوالفضل رشیدالدین مبیدی، از تفاسیر کهن پارسی است که بیش از نه قرن پیش نوشته شده است. این کتاب از نمونه‌های سخته و فاخر نشر فارسی در قرن ششم هجری است. رشیدالدین مبیدی این کتاب را در سال ۵۲۰ هجری به انجام رسانده است. با سیر در تفسیر عرفانی کشف‌الاسرار مبیدی شیوه چگونه زیستن به سبک مطلوب دینی و سلوک براین مسیر هدفمند و منتج به عالم رستگاری در صور متنوع پیش چشم جوینده نمایانده می‌شود. این مقاله پس از تعریفی که از سبک اسلامی ارائه داده به بیان سبک زندگی در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی در تفسیر عرفانی کشف‌الاسرار مبیدی پرداخته است.

واژگان کلیدی: کشف‌الاسرار، سبک زندگی، اسلام، انسان

۱. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد، نجف‌آباد، ایران.

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد، نجف‌آباد، ایران.

۳. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد، ایران (نویسنده مسئول) fpahlavan4@gmail.com

تاریخ پذیرش

۹۶/۱۰/۲۷

تاریخ دریافت

۹۶/۶/۲۱

۱. مقدمه

در دهکده جهانی معاصر، سبک‌ها و شیوه‌های متعددی برای زندگی مطابق با ادیان، علوم، سلایق، آداب و رسوم و فرهنگ‌های مختلف در جوامع وجود دارد. محققان تعاریف گوناگونی براساس بینش و نگرش خود ارائه داده‌اند. جامعه شناسان در تعاریف جامعه شناسانه خود بیشتر بر هنجرها و منش‌های اجتماعی فرد در جامعه تأکید دارند و روان شناسان بیشتر به بعد فردی و شخصیتی می‌پردازند ولی آنچه مهم است این تعاریف تک بعدی هستند. یکی از عوامل مهمی که پرداختن به سبک زندگی اسلامی را ضرورت می‌بخشد، ظهور ناکارآمدی تمدن مادی و یأس بشر از این تمدن و سبک زندگی برآمده از آن و گرایش به معنویت است. ناگفته پیداست تضادی جدی بین فرهنگ غرب و فرهنگ اسلامی وجود دارد و تعریفی که فرهنگ اسلامی از زندگی و خوب و بد بودن آن براساس آخرت‌گرایی و نقش مزرعه آخرت بودن و زندگی دنیوی برای زندگی اخروی که هدف اصلی و زندگی واقعی برایمان دارد درست در نقطه مقابل فرهنگ غربی است که بر مبنای مکتب اومانیسم و لذت‌گرایی و هدف غایی بودن زندگی دنیوی استوار است. تمدن غرب نه تنها نتوانست سعادت، رفاه و کرامت را برای بشریت به ارمغان آورد، بلکه منشأ مشکلات و نابسامانی‌های زیادی در ابعاد مختلف روحی و رفتاری و ذهنی شده است. سبک زندگی برآمده از تمدن غرب بر پایه ستیز با معنویت بنا تهاده شده و از این رو تمام ابعاد آن همگی قربانی حذف معنویت و بی اعتنایی به ارزش‌های دینی شده است.

با بررسی تاریخ اسلام در می‌یابیم که اسلام در جایی متولد شد که تعلیم و تربیت، مسائل مربوط به کتابت، نوشتار و مراکز علمی و پژوهشی مطرح نبود. در چنین فضایی اسلام با کتاب بزرگ قرآن که «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلّٰهِ يٰ أَقْوَمُ وَيَبْشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا» (اسراء / ۹)؛ این قرآن به درست ترین آیینها راه می‌نماید و مؤمنانی را که کارهای شایسته به جای می‌آورند بشارت می‌دهد که از مزدی کرامند برخوردار خواهند شد. متولد شد و در آن فضای خاص، تمدنی بزرگ آفرید. دین مبین اسلام به عنوان یک دین جامع و پیشو، اللّٰه و سبک خاص و ویژه‌ای در همه حوزه‌ها دارد که باید مورد توجه و تبیین خانواده و در یک کلام اجتماع اسلامی قرار گیرد و به کار بستن دستورهای قرآن و بهره مندی از آنها به رشد این فضایل در اجتماع کمک می‌کند.

۲. پیشینه تحقیق

در بررسی پیشینه پژوهش مشخص شده است که تاکنون مطالعه‌ای در خصوص بررسی سبک زندگی در کشف‌الاسرار پرداخته نشده است. اما مطالعات متعددی با رویکرد تحلیل ابعاد شناسایی مسئولیت‌پذیری در سبک زندگی اسلامی (سبحانی نژاد و نجفی، ۱۳۹۳: ۱۷۰-۱۵۰)، همچنین به مطالعه سبک زندگی ائمه و پیامبر در مواجهه با دیگران (فقیهی، نجفی، ۱۳۹۴: ۱۵۸-۱۳۸) یا درآمدی بر سبک زندگی اسلامی در آیات و روایات (شريعتی، ۱۳۹۲: ۱۰-۲) مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش در پی آن است که با توجه به روش کتابخانه‌ای و با کمک فیش برداری از متون و مبانی نظری به برخی از آموزه‌های سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف‌الاسرار بپردازد.

۳. بحث و بررسی

سبک زندگی نظام واره خاص زندگی است که به یک فرد، خانواده یا جامعه با هویت خاص اختصاص دارد. با سیر در کشف‌الاسرار میبدی درمی‌یابیم که میبدی سعی کرده است از آیات قرآن نکات و لطایف عرفانی برکشد که برای هر رفتاری در زندگی راه و رسم مطابق با دین مبین اسلام پیش روی ما قرار داده که با مراجعه و مطالعه آنها به شناخت راه درست زندگی نائل شویم. در اینجا برخی از الگوهای درست زیستی را در کشف‌الاسرار بررسی می‌کنیم.

۳.۱. تفسیر عرفانی کشف‌الاسرار و عده‌الابرار

در طول تاریخ زبان و ادب فارسی، اهل ادب و ذوق و معرفت، تفاسیر مختلفی به دست داده‌اند. کتاب کشف‌الاسرار و عده‌الابرار، تفسیر بزرگ مشروحی است از قرآن که تألیف آن در اوایل سال (۵۲۰ق) توسط ابوالفضل رسیدالدین میبدی آغاز شد و به همت آقای علی اصغر حکمت از سال (۱۳۳۱ش) به بعد در ۵۵ مجلد در دانشگاه تهران به طبع رسیده است (رکنی، ۱۳۸۹: ۳۶).

تفسیر عرفانی کشف‌الاسرار رسیدالدین ابوالفضل میبدی به ویژه در «نوبت الثالثه» با مشرب کاملاً عرفانی به اعتبار روح و جوهره خاص آن، مقام منحصر به فردی دارد (رکنی، ۱۳۸۹: ۳۶). این تفسیر عرفانی براساس تفسیر خواجه عبدالله انصاری نوشته شده است. میبدی در این کتاب آیات قرآن را در سه نوبت تفسیر می‌کند. ابتدا ترجمه

سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف الاسرار رشیدالدین میبدی

آیات به فارسی فصیح بیان می شود که «النوبه الاولی» معروف است. سپس در «النوبه الثانية» همان بخش، به شیوه عام مفسران تفسیر می کند(ازابی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۵). در «النوبه الثالثه» قرآن به مذاق عارفان تفسیر می شود. در این نوبت است که انشای شیوا و شیوه دلنشیں میبدی در روایت کلمه عارفان و سخن صوفیان و لطیفة مذکران به بلاغتی کامل میرسد(جلالی پندری، ۱۳۷۸: ۴).

۲.۳. سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف الاسرار میبدی

سبک زندگانی از جمله دیدگاهها و تعاریف مختلف و متضادی پیرامون آن وجود دارد. در زبان‌های مختلف از ترکیب سبک زندگی در شکل‌های مختلف یاد شده است. آلمانی (lebenssill)، در زبان انگلیسی به دو شکل (style of life/living) در گذشته و امروز بیشتر به صورت (life style) استفاده شده است (ر.ک. شکاری ۱۳۸۹: ۵۳۸). این دو ترکیب از دو واژه سبک و زندگی تشکیل می‌شود. معنای لغوی واژه زندگی روش است اما در لغتنامه‌ها معانی گوناگون برای واژه سبک درج شده است. به عنوان نمونه نوع روش و طرز شیوه(معین، ۱۳۸۵: ذیل واژه) و سبک اثاثیه، شکل دادن یا طراحی چیزی مطابق با معیار شناخته شده، شیوه‌ای که برآزنده و مناسب پنداشته می‌شود به ویژه در رفتار اجتماعی، نحوه عرضه، خاصه در موسیقی یا یکی از هنرهای زیبا و نیز شیوه مشخص تغییر در نوشتار یا گفتار.(آریان‌پور، ۱۳۸۹: ۱۴۳۷) سبک زندگی، روش سلوک در حیات فردی و اجتماعی و به بیان دیگر مجموعه منظم و به هم مرتبط از رفتارهای افراد در زندگی فردی و اجتماعی آنان که مبتنی بر برخی بینش‌ها و ارزش‌های برآمده از آنهاست(مهدوی کنی، ۱۳۹۰: ۵۱). سبک زندگی عنوانی شناخته شده آن در دنیای علمی امروز، عبارتند از فعالیت‌های فیزیکی، اوقات فراغت، خواب و بیداری، روابط اجتماعی، روابط خانوادگی، معنویت، ایمنی و آرامش و غیره، که هر کدام به منزله بزرگ راهی از راههای زندگی افراد شمرده می‌شود. سبک زندگی شیوه‌ای نسبتاً ثابت است که فرد اهداف خود را به وسیله آن پی می‌گیرد. با این بیان سبک زندگی شامل اموری می‌شود که زندگی انسان اعم از بعد فردی، اجتماعی، مادی و معنوی مربوط می‌شود. منظور از سبک زندگی اسلامی شیوه زندگی فردی و اجتماعی است که همه یا بیشتر متدينین به اسلام یا قشر مؤثری از جامعه اسلامی به آن عمل می‌کنند و در رفتارشان منعکس است.(ر.ک؛ مصباح، ۱۳۹۲: ۶) زندگی

۶۸ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

انسان در سبک اسلامی یک زندگی دنیا و آخرتی است به این معنی که دنیا و آخرت را باهم و در کنار یکدیگر دارد، یکی مکمل دیگری است. این سبک باورش این است که تا دنیا را درست انجام ندهد به آخرت نخواهد رسید و اگر آخرت آباد می خواهد باید انسان شایسته ای در پیشگاه خدا باشد. در قرآن یکی از آیات این است «ربنا اتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة الحسنة». خدایا به من هم خوبی‌های دنیا و هم خوبی‌های آخرت را بده. در این پژوهش مبانی سبک زندگی را با توجه به رفتارهای فردی و خودسازی، عملکرد خانواده، امور اجتماعی تقسیم می کنیم. چون هر شخصی در زندگی خود دارای هویتی است یا به عبارت دیگر هویتش در چند جای نشان داده می شود. یکی به صورت فردی است که انسان هرجای عالم باشد بین خود و خدای خود ارتباطی دارد که آن را جز مسائل فردی می دانیم. هویت دوم شخص به عنوان یک عضو خانواده است که در آنجا ارتباطات و مسئولیتها و فعالیت‌های جدیدی پیدا می کند. هویت سوم نیز هنگامی است که شخص به عنوان یک عضو در اجتماع قرار می گیرد. افراد در جریان تعامل با سایرین و درک موضوعات گوناگون به آگاهی اجتماعی خود افزوده و از این طریق مهارت‌های اجتماعی لازم را جهت اقدام در عرصه های اجتماعی به دست می آورند و همچنین نوع برخورد فرد با طبیعت نیز می تواند نشان دهنده هویت وی باشد.

رفتارهای فردی و خود سازی: منظور از گرایش ارزش‌ها و اخلاقیاتی است که به سلیقه و توانایی افراد در زندگی فردی شان جهت می دهد و ضمن شکل دهی به اخلاقیات و رفتارهای آنان بر سبک زندگی آنها تأثیر می گذارد. در حقیقت در این سطح مطلوب بودن هرچیزی در فرهنگ اسلامی براساس نقشی تعریف می شود که در سعادت انسان و نزدیکی او به خدا تأثیر دارد.

۱.۲.۳. اطمینان و آرامش

آدمی زمانی که قلب و زبان و اندیشه اش به یاد خداست و به ذکر او مشغول است، نوری از باطن برنفس او می تابد و سراسر روح و قلبش را تابناک می کند که در متون دینی از ذکر و یاد خدا به عنوان نور دلها و جلای قلوب تعبیر شده است. یادخداوند، مطمئن ترین و بهترین راه برای بهبود و اصلاح سبک زندگی انسان است. «الذین آمنوا و تطمئن قلوبهم بذكر الله» اشارت است که مؤمنان ایشانند که در یاد الله دلهاشان بیاساید و آرمیده گردد (رشیدالدین میبدی، ۱۳۳۹، ج ۴، ۱۱).

۳.۲.۲. تکیه و توکل بر خداوند

خویشن را از کارها بیرون آرید، و یکسر شغلها به مولا سپارید و به او واگذارید که اوست سازنده کار بندگان از اول بنده را رایگان بیافریند، چون در ظهر آرد، از آب و آتش نگه دارد. پس چون دست به مخلوق بردارد، خطاب آید که «کفوا ایدیکم» (۱) دست از مخلوق فرو دار و به خالق بردار که خداوند با وفا است، دهنده عطا و پوشنده خطا است، در مهربانی و کریمی بی همتاست (رشیدالدین میبدی، ج ۲: ۵۹۶). «و علی الله فلیتوكل المؤمنون». اهل ایمان را از توکل چاره نیست و آن را که توکل نیست، ایمان نیست. توکل بر کسی باید کرد که او به عزیزی معروف باشد تا به عزّ وی عزیز گردد و نگر تا اعتماد بر کسی نکنی که امروز هست و فردا نه، اعتماد بر پادشاهی کن که تغییر و تبدیل و زوال را به دامن جلال او را نه (همان، ج ۴: ۱۵۲).

۳.۲.۳. خشوع در نماز

خشوع در نماز گوهری است نفیس، کیمیایی است که هرچه فساد بود به اصلاح آرد، تفرقه به جمع به دل کند از قبض باز رهاند به سط رساند، سیات محو کند، حسنات ثبت کند، حجابی است از خلق، حسابی است با حق، در معرکه مرگ مبشر است، در ظلمت گور مؤنس است، در وحشت لحد انیس است، در عرصه قیامت عدیل است، در وقت عرض شفیع است، از دوزخ ستر و به بهشت دلیل است (همان، ج ۶: ۴۲۲).

۴.۲.۳. شکر خداوند

شکر، شناخت نعمت خداوند است و سپاسگزاری آن نعمت. درویشی از روزگار نامساعد، پیش پیر طریقت بنالید. پیر گفت: ای طریف درویش! دوست داری ترا چشم نبود و ده هزار درم در دستت بود؟ درویش گفت: نه! پیر گفت: خواهی که عقلت نبود و همان ده هزار درم بود؟ گفت: نه، پیر گفت: ای مسکین! به دو حرف ترا بیست هزار درم حاصلست، ترا چه جای شکایت است؟! (همان، ج ۸: ۳۰)

۴.۲.۴. تفکر در اعمال و افعال خود

آدمی باید در هر شبانه روز ساعتی به تفکر در کار خود بپردازد، اخلاق باطنیه و اعمال ظاهری خویش را تفحص کند، و احوال دل و جوارحش را تجسس نماید. لوح دل را در مقابل خود نهاده، آن را ملاحظه کند، و دفتر شبانه‌ی خود را گشوده، سرتا پای آن را

٧٠ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

مطالعه فرماید. حکایت کنند: از آن پدری که مر پسر خویش را گفت: امروز هرچه با مردم گوئی و بر زبان خود رانی، نماز شام همه با من بگوی و سکنات و حرکات خویش بر من عرض کن، آن پسر نماز شام به جهده و رنجی عظیم و تکلفی تمام یک روزه گفتار و کردار خویش با پدر بگفت، دیگر روز همین درخواست کرد، پسر گفت: زینهار ای پدر! هر چه خواهی از رنج و کلفت بر من نه و این یکی از من مخواه که طاقت ندارم. پدر گفت: ای مسکین! مرا مقصود آنست که بیدار و هشیار باشی و از موقف حساب و عرض قیامت بترسی، امروز حساب یک روزه با پدر خویش با چندین لطف طاقت نداری، فردا حساب همه عمر با چندان قهر و مناقشت که نفیر و قطمير فرو نگذارند چون طاقت آری؟!(همان، ۱۳۳۹، ج ۵: ۵۳۶)

۷.۲.۳. اعتقاد به معاد

معاد رکن جهان بینی اسلامی و از شروط مسلمانی است و پیامبر بعد از اصل توحید به مهمترین اصلی که توجه کرده است، اصل معاد است زلزله رستاخیز و سیاست قیامت آن را چه شرح و چه نشان توان داد که رب العزه گفت: «شیء عظیم» چیزی عظیم است (همان، ج ۶: ۳۴۲).

۷.۲.۳. صبر و بردازی

انسان در برابر مصیبت‌ها و سختی‌های زندگی می‌تواند دو شیوه متفاوت در پیش گیرد: ۱. صبر کرده و با آن به شکلی کنار آید تا بتواند از آن مصیبت بهره گیرد یا از آن مصیبت به آسانی بگذرد بی‌آنکه در راه رسیدن به هدف اصلی مانع شود؛ ۲. فزع و بی‌تابی کند و واکنش‌های عصبی و هیجانی از خود بروز دهد و نومید شود. حزن و اندوه از دست دادن، او را چنان دربرگیرد که از هرگونه حرکت و اقدامی برای جبران یا بهبود یا تغییر اوضاع دست بردارد. بی‌گمان روش نخست بهتر است؛ زیرا تا زمانی که مرگ نرسیده هر چیزی قابل جبران است اما بی‌تابی و فزع به معنای پذیرش شکست بدون جبران است، به طوری که شخص را از همه چیز محروم می‌کند و افرون بر مصیبت، مصیبت دیگری را خود رقم می‌زند که سنگین‌تر و سخت‌تر از مصیبت پیشین است. پیامبر(ص) فرمودند: «الصبر نصف الايمان و اليقين، الايمان كله». صبر یک نیمة ایمان است و یقین همه ایمان.(همان، ج ۹: ۱۷۲) و معنی صبرهموار بودن است بی تلوّن، هر که از مقام تلوین به هیئت تمکین رسید مقام صبراو را درست گردد. و این صبرهم در فعل باید هم در خلق. در فعل آن است که

ظاهر بر موافقت داری و باطن در مخالفت. و در خلق آنست که اگر جفا شنوی عذر دهی و اگر اذی نمایند شکر کنی (همان، ج ۴: ۴۶۰).

۲.۲.۳ مدیریت زمان

تفحص در زندگی افراد موفق نشان می دهد که استفاده بهینه از فرصت ها یکی از راهکارهای اولیه بهتر زندگی کردن است. امام حسن(ع) در طول دوران مبارک به این امر مهم توجه داشته و فرموده اند: ای فرزند آدم! تو همواره از آغاز به دنیا آمدن در حال از دست دادن عمر خویشتنی. بنابر این از آنچه در دست داری برای آینده ات برگیر، زیرا مؤمن توشه می گیرد و کافر لذت موقت می برد (دیلمی، ۱۴۱۴: ۲۹۷). این دنیا بر مثال عروسی است و عالمیان در حق وی سه گروهند، یکی دنیا داراست که این عروس را مشاطه گری می کند، او را می آراید و جلوه می کند. دیگر زاهد است آن عروس آراسته را تباہ می کند. مویش می گند و جامه برتن می درد. سوم عارف است که او را از مهر و محبت حق چندان شغل افتاده که او را پروای دوستی و دشمنی آن نیست (رشیدالدین مبیدی، ۱۶۷). یحیی معاذ گفت: روزها پنج است، یکی روز مفقود، دیگری روز مشهود، سیوم روز مورود، چهارم روز موعود، پنجم روز ممدود. اما روز مفقود روز دینه (۲) است که بر تو گذشت و فایت شد. اما روز مشهود این روز است که تو در آنی، اگر خود را دریابی و عمل کنی و سفر آخرت را زادی برگیری و مقام رستاخیز عدتی بسازی، وقت آن یافته ای به غنیمت دار. روز مورود روز فرداست نگر تا اندیشه آن نبری، و دل در آن نبندی و وقت خویش را به امید آن ضایع نکنی که فردا نا آمده در دست تو نیست.

آن کو که ترا ضمان کند تا فردا
گفتی بکنم کار تو بنوا فردا

(همان، ۱۳۳۹: ۴۵۹)

روز موعود روز مرگ است آخر روزگار و هنگام بار، عمر به آخر رسیده و جان به چنبر گردن مانده و در غرقاب حیرت افتاده و آب حسرت گرد دیده در آمده. هشیار کسی است که آن روز را پیوسته برابر چشم خویش دارد. و روز ممدود روز رستاخیز است که خلق اولین و آخرین حشر کنند وایشان را دو گروه کنند، گروهی نیکبختان و گروهی بدبختان (همان، ۴: ۴۶۰).

۳.۲.۹. استغفار

مصطفی (ص) گفت: خبر دهم شما را که درد شما چیست و داروی شما چیست؟ گفتند: بلی یا رسول ای...! گفت: «آن داء کم الذنوب و دواء کم الاستغفار» درد شما گناه است و دارو استغفار (همان، ج ۷: ۴۷۶).

۳.۲.۱۰. نا امید نشدن از رحمت پروردگار

هر چند گزار کار بودید و گناه کردید از رحمت الله! نا امید نشوید. (۳) بدان که تاثیر رحمت الله در حق بندگان بیش از تأثیر غصب است و در قرآن ذکر صفات رحمت بیش از ذکر صفات غصب است (همان، ۷: ۳۹۸).

۳.۳. نقش عملکرد خانواده در سبک زندگی در تفسیر کشف الاسرار

۳.۳.۱. خانواده کانون عبودیت پروردگار

اصلی تربین کار برای تحول و ارتقای فرهنگی جامعه ارتقای فرهنگ دینی در خانواده است. دین مبین اسلام به عنوان برنامه جامع و مدون دستورهای دقیق و منظمی برای سعادت دنیوی و اخروی انسانها ارائه کرده است. خانواده به عنوان کوچکترین واحد اجتماعی است که در محدودترین گستره مفهومی خود با ازدواج میان زن و مرد شروع می‌شود. خداوند توانایی‌هایی در مرد قرار داده است که او را مدیر و مسئول اداره زندگی می‌داند. برخی از مردان فکر می‌کنند که زن و فرزندان چون اسیرانی هستند که می‌توان با آنان هرگونه رفتار کرد ولی اسلام زن را موجودی عاطفی می‌داند که کانون محبت است. حیات و زندگی زن به عشق و علاقه بستگی دارد. (حسن زاده، ۱۳۸۷: ۶)

۳.۳.۲. حق والدین بر فرزندان

تأثیر مثبت رضایت والدین در محیط خانواده و در سطح جامعه بسیار مؤثر است. خانواده کانون مهم تربیتی و عاطفی و اجتماع کوچکی است که در سایه عمل کردن به دستورات و احکام و قوین اسلامی خانواده می‌تواند در برابر امراض مختلف روحی خود را بیمه کند. «خدا را بندگی کنید، و چیزی را شریک او مگردانید، و نسبت به پدر و مادر احسان و نیکویی کنید.» (۴) (نساء / ۳۶). در اخبار بسیار آمده است: که هر کس با پدر و مادر و یا یکی از آنها بدی نماید، عمر او کوتاه می‌شود و زندگانی اش به تلخی می‌گذرد، فقر و پریشانی به او هجوم می‌آورد، سکرات مرگ بر وی شدید می‌گردد، و جان کندن برایش

دشوار می شود(نراقی، ۱۳۸۹، ص ۵۲۴). بر جمله حق پدر و مادر، گفته اند که نه چیز است، پنج در زندگانی ایشان و چهار بعد از وفات ایشان. اما آن پنج که در زندگانی ایشان است: به همه دل ایشان را دوست داشتن و به زبان نیکویی گفتن و به تن خدمت بلیغ کردن و به مال عون کردن، و فرمان ایشان بردن به آنچه رضای خدا در آن باشد. اما آن چهار که بعد از وفات ایشان است: خصم ایشان را خشنود کردن، از خیرات خویش ایشان را نصیب کردن، ایشان را دعا گفتن و از هرچه روان ایشان از آن به آزار بود پرهیز کردن (مبیدی، ج ۵: ۵۵). مردی در پیش مصطفی شد. گفت: یا رسول الله! من گناهی عظیم کرده ام مرا توبه هست یا نه؟ مصطفی گفت: مادر داری؟ گفت: نه. گفت: خواهر مادر داری؟ گفت: دارم. گفت شو با وی نیکی کن(همان، ج ۱: ۲۵۰). مصطفی(ص) گفت: نیکی کردن با مادر و پدر فاضلتر است از نماز و روزه و حج و عمره و غزاء(همانجا).

۳. ۳. بازتاب و نقش کسب حلال در زندگی

بنده با شرایطی در نزد خداوند محبوب و گرامی است، یکی از این راهها برای گرامی بودن نزد خداوند طلب روزی حلال است. پیامبر اسلام(ص) می فرمایند: برترین زهد آن است که به رزق خویش راضی باشی و بهترین چیزی که می توانی از خدا بخواهی، عافیت در دین و دنیاست(احمدیان، ۱۳۸۵: ۳۰۵). بیدار باشید ای مردمان! چیزی که می خورید حلال خورید و پاک. و گرد خیانت و محramات مگردید، تا از وساوس شیطان و هواجس نفس برهید و گفت و کردار شما پاک شود و دل روشن! هر که چهل روز حلال خورد چنانک هیچ حرام نخورد و به خود راه ندهد، رب العالمین دل وی روشن گرداند و چشمهای حکمت از او بگشاید و دوستی دنیا از دل وی ببرد. هر آفتی که در راه دینست و هر فتنه که برخاست از دوستی دنیا خاست و این دوستی دنیا از حرام خوردن پدید آید(رشیدالدین مبیدی، ج ۱: ۴۶۰).

۳. ۴. رسیدگی به خویشان

«و ذی القری» وایشان را وصیت کردیم به نواختن خویشان و نیکویی کردن با نزدیکان. و در خبرست که: هر که عمر دراز خواهد و روزی فراغ با خویشاوندان نیکویی کند (همان، ج ۱: ۲۵۰).

۷۴ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

۳.۳.۵. همتایی و تناسب زن و مرد

«و لهن مثل الذى عليهن...» (بقره/۲۲۸) و زنان را بر مردان همچنانست که مردان را بر زنان از پاک داشتن خوبیش و خوش داشتن براندازه توان و مردان را بر زنان در معاملت فرونی است و خدای توانا است (میبدی، ج ۱: ۶۰۷). فرق خلق نگاه باید داشت و در مراعات آن به جد باید کوشید خاصه حقوق زنان و هم جفتان و از شوهران در خواست مراعات ایشان می‌کند و می‌گوید این زنان زیر دستان شما اند و امانت خدا به نزدیک شما. با ایشان نیکوبی کنید و ایشان را خیر خواهید، خاصه که پرهیزگار باشند و زن پارسا شایسته سبب آسایش مرد باشد و یاور دین. وقتی که از او سوال شد یا رسول الله! از دنیا چه گیریم و چه برگزینیم؟ فرمودند: زبانی ذاکر و دلی شاکر و زنی شایسته پارسا. و منزلت زن و نقش او را در کامل شدن دین، مرد نتیجه می‌گیرد (همان، ج ۱: ۶۱۴-۶۱۳).

۳.۳.۶. طلاق ناخوشایند ترین کارها

«الطلاق مرتان...» هرچند که طلاق در شرع مباح است، خدای دشمن دارد که سبب فراق است و بریدن اسباب الفت و وصال است. رسول خدا (ص) گفت: «بعض المباحثات الى الطلاق» نا خوشایندترین کارهای روا در چشم من طلاق است (همان، ج ۱: ۶۲۵). و مولوی در مثنوی همین صورت را تضمین کرده و فرموده:

تا توانی پا منه اندر فراق بعض الاشیا عندي الطلاق

(مولوی، ۱۳۹۳، ۲۱۱: ب ۵۷۴۷)

رسول خدا (ص) فرمود: «نکاح کنید، زن خواهید، و طلاق مگوئید و فراق مجوئید؛ که از طلاق و فراق عرش عظیم برزد و هر آن زن که بی‌گزندی و بی‌رنجی از شوهر خویش طلاق جوید، بوی بهشت به مشام وی نرسد. نکاح سبب وصلت است و الله وصال دوست دارد، و طلاق سبب فرق است و الله فراق دشمن دارد (رشیدالدین میبدی: ج ۱۰: ۱۴۹-۱۴۸).

۷.۳.۳. رعایت حجاب

رعایت حجاب برای زن نه تنها باعث محدودیت او نیست که حفاظت و آزادیهای خانوادگی و حقوق شخصی اش را به دنبال دارد. زنان دارای حقوق الهی هستند. حجاب زن در اسلام و پوشنش او نسبت به مردان افزون بر دلایلی که دارد، دارای حکمت دیگری نیز می‌باشد و آن حفظ جایگاه اصلی ارزش واقعی و شخصیت زن مسلمان است. میبدی زنان

سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف الاسرار رشیدالدین مبیدی ۷۵(۶۴-۸۵)

را از نگاه نامحرمان باز می دارد. «و قل للهومنات يغضضن ...» (سوره نور: آیه ۳۱) «و زنان گرویدگان را گوی تا چشمها فرو گیرند و خود را پوشند از نامحرم و فرمای تا پیدا نکنند آرایش خویش و گوی تا مقنعه ها فرو گذارند بجیبها تا بر و گردن و موی پوشید و فرمای تا پیدا نکنند آرایش خویش مگر شوهران خویش را» (رشیدالدین مبیدی، ج ۶: ۵۱۶).

۳.۴. روابط اجتماعی در تفسیر کشف الاسرار

انسان فطرتاً موجودی اجتماعی است. هر فرد انسانی گرایش به جامعه پذیری دارد و می خواهد زندگی اجتماعی داشته باشد و زندگی بدون تعامل با دیگران برایش دشوار است. انسان به تنها بی توانایی برطرف کردن نیازهای خود ندارد. او هم در تأمین نیازهای مادی همچون خوراک، پوشاش، مسکن و غیره نیازمند همکاری با دیگران است و هم در تأمین نیازهای معنوی مثل دوستی و مهر ورزی و مانند آنها به فردی احتیاج دارد که او را دوست بدارد و او نیز آن را دوست داشته باشد. بنابراین انسان ناگزیر از حیات اجتماعی است و بسیاری از موهبت‌های زندگی خویش را مدیون جامعه می‌داند و او همواره از دیگران خیر و برکت دریافت می‌دارد و در سایه تعامل با اجتماع از غم و نگرانی آزار دهنده و تنها بی رها می‌شود. بر لبانش گل لبخند می‌شکف و بر علم و تجربه و آگاهیهای او افزوده می‌شود و این گونه است که دست لطف و مهر خداوند احساس می‌کند. چنان که رسول گرامی اسلام می‌فرماید: دست خداوند با جماعت است (ر.ک، محمدی ری شهری، ۱۳۸۱: ج ۲: ۵۳۷).

۳.۴.۱. ابتداء سلام کردن

سلام در لغت چهار معنی دارد. نامی از نامهای خداوند جل جلاله، یعنی که پاک است و منزه و مقدس از هر عیب و ناسزا که ملحدان و بی دینان گویند. وجه دیگر آن مصدر است، یقال سلامت سلاماً، و تأویل آن تخلص است یعنی که سلام کننده تو دعا می‌کند تا نفس تو و دین تو از آفات تخلص یابد. وجه سوم سلام جمع سلامت است. چهارم نام درخت است، آن درخت که عظیم باشد و قوی، و از آفات سلامت یافته (رشیدالدین مبیدی، ج ۳: ۳۶۵). تحقیقت مسلمانان تحيّت اهل بهشت است و آن سلام کردن است و سنت چنان است که سواره بر پیاده سلام کند و رونده بر نشسته، و نفر اندک بر جموع بسیار، و اگر یکی از جماعت سلام کند از همه کفایت باشد. و بر اهل و عیال خویش سلام کردن سنت است. و چون مسلمان بر برادر مسلمان رسد، چندانک رسد سلام باز نگیرد (همان، ج ۱: ۲۸۶).

۷۶ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

۲.۴.۳. مدارا با مردم

واژه شناسان رفق و مدارا را نرم خویی، ترک زور و خشونت معنا کرده‌اند و مدارا نقش بسیار سازنده‌ای در زندگی خانوادگی و اجتماعی انسان دارد. در امان ماندن دین و دنیا، سرازیر شدن خیر و برکت، پایدار ماندن دوستی و صمیمیت، پوشیده ماندن عیوب، از بین رفتن کینه و دشمنی از آثار و برکات رفق و مدارا است. «و اصلاحوا ذات بینکم...» (سوره انفال/۱). با مردم به صلح و آشتی زندگانی کنید و بی‌آزار زیید، و این نتوانید مگر که حظ خود بگذارید و حظ دیگران نگه دارید. اگر توانید ایشار کنید و گرنه انصاف دهید (رشیدالدین مبیدی، ج ۴: ۱۰).

۲.۴.۳. دعا و خیرخواهی

دعا کلید رحمت است و گواه عبودیت و پیوستن را وسیلت. هر کس در دعا بر وی گشادند در اجابت هم بر وی گشادند که می‌گوید جل جلاله: «ادعونی استجب لکم» (سوره غافر آیه/۶۰) مصطفی (ص) گفت الدعاء سلاح المؤمن و عماد الدين و نور السموات والارض (رشیدالدین مبیدی، ج ۴: ۲۶۹). ارباب حوایج جهد کنند و طاعت آرند و اوراد شمرند و آنگه حاجتهای خود بر پی آن عرضه کنند و دل در پاداش بسته و الحاج در دعا و حاجت خواست کرده‌هه (همان، ۷: ۱۳۴).

۲.۴.۴. آداب معاشرت

اما اصول آداب صحبت در معاملت با خلق آن است که نصیحت کردن و شفقت نمودن از هیچ مسلمانی باز نگیری، و خود را از همه کس کمتر دانی، و حق همه کس فراپیش خویش داری، و انصاف همه از خود بدھی، به طریق ایشار و مواسات و حسن الخلق و از خلاف و معارضه برادران و دروغ زدن به ایشان بپرهیزی و ایشان را سخن درشت و جواب ناخوش نگویی (همان، ج ۲: ۶۲۵).

۲.۴.۵. عفو و گذشت و انتقام نگرفتن

بزرگترین فایده گذشت، ایجاد آرامش در زندگی فردی و اجتماعی است. زیرا آرامش موجب بهبود روابط با دیگران و کاستن روشهای نامطلوب کلیه هیجان‌هایی مانند انتقام‌گیری، بدگویی از دیگران می‌شود. «در مجازات گناه کسی شتاب نکن بلکه در آن بین، فرصتی برای معذرت خواهی بگذار (مجلسی، مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۸: ۱۱۳). «والعافین عن النّاس»

سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف الاسرار رشیدالدین مبیدی

(آل عمران/۱۳۴) ایشانند که از گناه مردمان در گذارند و محو کنند، پس بر آن اقتصار نکنند بلکه ایشان را بناوazند و از فضل مال خویش ایشان را عطا دهند. این صفت محسنان است، و الله تعالیٰ دوست ایشانست که می‌گوید: «وَاللَّهُ يَحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» و در معاملت خلق آنست که اگر کسی با تو بد بود تو با وی نیک باشی. و آن کس که ترا نشاید تو وی را بشایی (رشیدالدین مبیدی، ج ۲: ۲۸۴).

۳.۶. اتفاق به دیگران

از آن جایی که یکی از عوامل انحراف و سقوط اخلاقی در هر اجتماع «فقر» می‌باشد و بسیاری از جرائم و بزهکاری ریشه در نیاز شدید مالی دارد، لذا تعالیم اسلام در صدد است که قبل از وقوع جرم، واقعه را علاج نماید. تعالیم اسلام می‌خواهد انسانی بسازد که به هم نوع خود توجه داشته باشد و خود را در برابر برادران دینی در جامعه مسؤول بداند و در رفع حوائج و نیازمندی‌های آن‌ها تلاش نماید تا علل انحراف‌های اخلاقی در ریشه خشکانده شود و جامعه از ورطه هلاکت و تباہی مصون و محفوظ بماند. گفته‌اند: اتفاق بر سه رتبت است: اول سخا، دیگر جود، سدیگر ایثار. صاحب سخا بعضی دهد و بعضی ندهد، صاحب جود بیشتر دهد و قدری ضرورت خود را بگذارد و صاحب ایثار همه بدهد و خود را و عیال را به خدا و رسول سپارد (همان: ۲۰۷).

۳.۷. همبستگی و وحدت

وحدة و همبستگی یکی از مواردی است که تداوم و پایداری نظامها و ملتها به آن بستگی دارد. وحدت مایه استواری و نیرومندی و اختلاف موجب شکست و سستی و از کف دادن قوت و قدرت است. حثّ مسلمانان است بر الفت و اجتماع که نظام ایمان به آن است و استقامت کار عالم بسته در آن است و الفت اجتماع مسلمانان ادب دین است و زین شریعت و نظام اسلام و مایه خیر و رکن هدایت و اصل طاعت و موجب ثواب (همان: ۲۳۸).

۳.۸. امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر دو فریضه بزرگ دین مبین اسلام محسوب می‌شود. امام باقر(ع) می‌فرماید: امر به معروف و نهی از منکر راه انبیا و روش صالحان است (حرع‌عاملی، ۱۴۰۹ق؛ ج ۱۶: ۱۱۹). معروف به آن معروف است که هرنفس او را شناسد و پذیرد و ستاید. و منکر نامیست هر مستنکر را و منکر ضد معروف است و منکر ضد عرف است. واين امر

۷۸ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

معروف و نهی منکر قطبی است از اقطاب دین که انبیا را به این فرستادند و به این دعوت کردند، اگر مندرس شود شعاع دین باطل گردد. پس بر هر مسلمان واجب است و فریضه به جای آن و به پای داشتن آن (رشیدالدین میبدی، ج ۲: ۲۳۳).

۹.۴.۳. مهربانی با یتیمان

صعب است مال یتیمان خوردن و درخواسته ایشان طمع بیهوده کردن. آورده‌اند: از آن اعجوبه مملکت عیسی پاک(ع) که وقتی به گورستانی بگذشت، گفت: بارخدا! یکی را ازین بندگان خود زنده کن. درحال پاره خاک فرو شد و شخصی بلند بالا ازین خاک برآمد و بایستاد، عیسی(ع) ازو سپهید. گفت: عالم چند است تا بدین خاک فرو رفتی؟ گفت: دو هزار و هفتصد سال. گفت: بگو تا مرگ را چگونه یافته‌ی؟ گفت: از آن وقت باز که به این خاک فرو رفته‌ام تا اکنون هنوز تلخی مرگ با من است. گفت: بگو تا خدا با تو چه کرد؟ گفت: یا روح‌الله! از دو هزار و هفتصدسال باز هنوز در مطالبت حسابم نیم دانگ سیم ام که یتیمی را در گردن من بوده است و هنوز از این مطالبات فارغ نگشته‌ام، این بگفت و به خاک فروشد (همان، ج ۲: ۴۴۲-۴۴۳). چندانکه توانی یتیمان بنواز و در مراعات و مواسات ایشان بکوش که ایشان در ماندگان و اندوهگنان خلقند، نواختگان و نزدیکان حقند. ان الله يحب كل قلب حزين (همان، ۱: ۵۹۴).

۱۰.۴. در نظر گرفتن سطح فکری مخاطب

با هرکسی سخن به قدر عقل وی گویید و آنچه بر وی بر نتایج بر وی منهید.

هرکسی را جام او بر جان او همسان کنید هرکسی را نقل او با عقل او هم بر نهید
(همان: ۳۲۹-۳۲۸)

۱۱.۴. آداب غذا خوردن

رعایت آداب غذا خوردن بر زندگی انسان و سلامت او تأثیر دارد. دوازده مسئله باید دانست تا یک لقمه شرط دین بتوان خورد. چهار فریضه واجب، چهار سنت و چهار ادب. آنچه فریضه است حلال خوردن و پاکیزه خوردن، روزی گمار خدای را دانستن و شکروی گذاردن. و آنچه سنت است اول «بسم الله» گفتن، پیش از طعام دست بشستن و به آخر الحمد لله گفتن و از کرانه قصعه خوردن. و آنچه ادب است برپایی چپ نشستن، در لقمه کس ننگریستن، از پیش خود خوردن، پس از طعام دست بشستن (همان، ج ۳: ۴۷۱).

۱۲.۴.۳ اهمیت جهاد

از آیات قرآن و احادیث پیشوایان دینی به روشنی آشکار می شود که هدف اصلی جهاد از میان برداشت فتنه و برقراری آیین الهی و پیاده کردن احکام نجات بخش اسلام است. هدف جهاد اسلامی براساس بینشی انسانی استوار است و برای نجات انسانها از گمراهی و انحراف معین شده است. «و قاتلواهم حتی لا تكون فتنه...» (بقره/۱۹۳). ای مسلمانان! در راه دین، که الله جنگیان و غازیان را دوست دارد. خدای آن مردان مبارز، در مقام جهاد و قتال، جان بذل کرده، متن سبیل و دل فدا از بهر اعزاز دین و اعلاء کلمة حق را دوست دارد (رشیدالدین میبدی، ج ۱: ۵۲۱).

۱۳.۴.۳ شکرگزار نعمتهاخ خداوند باشیم

این باز نعمتی دیگر است، و بر بندگان منتی دیگر، که شما رانه خود باغ و بستان و انواع درختان و میوه های الوان آفریدم و ساختم که چهار پایان و جانوران را هم آفریدم و مسخر شما کردم^(۶) و منافع شما در آن نهادم، چنان که جایها در قرآن از آن منافع خبر داد این همه نعمت و نواخت از ما بین و شکر از ما کن (رشیدالدین میبدی، ج ۳: ۵۱۶). در صورتی که انسان از این نعمتها به نحو مطلوب استفاده نماید، زیادت نعمت به شکل تداوم آن نعمت یا اختصاص نعمت دیگر به عنوان پاداش عملکرد صحیح خویش در بهره وری از نعمت بهره مند می گردد.^(۷) ای بصر تو با بصیرت و عبرت باش. «فاعتبروا یا اولی الابصار» (حشر/۲) ای زبان تو در ذکر آلاء و نعماء من باش. «فاذکروا آلاء الله. (اعراف/۶۹) ای دست تو گیرنده اقداح لطف باش. «ان الله لا يحب كل خوان كفور» (حج/۳۸) الله تعالی دوست ندارد هر خیانت کاری ناسپاس، خیانت هم در اموال رود هم در اعمال هم در احوال، در اموال باختزال رود و در اعمال به ریا و تصنیع و در احوال بمالحظت اغیار (همان، ج ۶: ۳۹۰).

۴. نتیجه گیری

از مباحث گفته شده چنین در می یابیم که:

- سبک زندگی مجموعه‌ای از رفتارهای سازمان یافته است که متأثر از باورها، ارزشها و نگرشهای پذیرفته شده فرد یا گروهی است. دین مبین اسلام به عنوان کامل ترین دین الهی، فرمانها و توصیه‌های قابل توجهی در زمینه تربیت انسان دارد. سبک زندگی مقوله‌های

۸۰ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

فردی و جمعی است به بیان دیگر هم می‌توان در سطح فردی یافت و مطالعه کرد و هم در سطوح اجتماعی.

- قرآن کریم مشتمل بر آموزه‌هایی است که از الگوی تعامل اخلاقی انسان با اجتماع حکایت دارد.

- کتاب تفسیر کشف الاسرار رشید الدین مبیدی عظیم ترین و قدیم‌ترین تفسیر عرفانی فارسی است که مجموعه‌ای از لطایف حکمی و نکات قرآنی و اشارات نبوی در بر دارد. مبیدی در کتاب خود برای پند واندرز به داستانها و حکایات توجه نشان داده است.

- بدون تردید سازندگی درونی انسان و اصلاح و تهذیب نفس او در سعادت فردی، اجتماعی، دنیوی و اخروی نقش به سزاپی دارد، به طوری که اگر انسان تمامی علوم را تحصیل کند و کلیه نیروهای طبیعت را به تسخیر خویش در آورد، اما از تسخیر درون و تسلط بر نفس خود ناتوان باشد، از رسیدن به سعادت و نیل به کمال باز خواهد ماند.

- در جهان‌بینی الهی زندگی واقعی زندگی اخروی است که زندگی دنیوی همچون ابزار و مجموعه‌ای است که باستی تا می‌توان در آن کاشت تا در جهان دیگر درو نمود و به هدفی رسید که کمال انسان و مقصد عالی حیات قرب به خداست.

- آداب اسلامی سبک زندگی و انضباط رفتاری است که تحت آرمان عالی عبودیت قرار دارد. کسی که عبودیت و بندگی را مقصد حیات خود می‌بیند نمی‌تواند نسبت به چگونگی زندگی فردی خود بی تفاوت باشد.

- انسان با استعداد قدرت مسخرسازی طبیعت و با قدرت آفرینندگی خویش قادر است با تلفیق عناصر طبیعت با عناصر کیفیت زندگی خویش در محل زندگی، محیط زیستی را برای خویش سامان بخشد که ضمن بهره مندی از طبیعت، ابعاد فرهنگی، تاریخی، معنوی را پدید آورد که شکل دهنده بعد انسانی باشد.

- نظام اخلاقی اسلام همه عرصه‌های حیات انسان را در بر می‌گیرد. برخی از ادیان جهان نظام اخلاقی خود را به تنظیم بخشی از روابط انسان محدود کرده‌اند، این ویژگی تکلیف اخلاقی افراد را در عرصه‌های دیگر نامعلوم می‌گذارد. در حالی که اسلام به همه ابعاد وجودی انسان توجه دارد و تمامی روابط انسان را تحت پوشش هدایت اخلاقی خود می‌گیرد

جدول شماره ۱: سبک زندگی در تفسیر کشف الاسرار مبیدی

رفتار فردی و خودسازی	عملکرد خانواده	روابط اجتماعی
اطمینان و آرامش	خانواده کانون عبودیت	سلام و مصافحه
تکیه و توکل بر خداوند	حق والدین بر فرزندان	دعا و خیرخواهی
خشوع در نماز	بازتاب و نقش کسب حلال	آدب معاشرت
شکر خداوند	رسیدگی به خوبیان	اعفو گذشت
تفکر در اعمال و افعال	همتایی و تناسب ازدواج	انفاق به دیگران
اعتقاد به معاد	رعایت حجاب	همبستگی و وحدت
صبر و بردباری	طلاق ناخوشایندترین کارها	امربه معروف و نهی از منکر
مدیریت زمان	در نزد خدا	مهربانی با یتیمان
استغفار		در نظرگرفتن سطح فکری مخاطب
نامید نشدن از رحمت		اهمیت جهاد
پروردگار		شکرگزار نعمتهای خداوند باشیم

پی نوشت:

(۱)- اللَّمَّا تَرَى إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُوا أَيْدِيهِكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَأَتُوا الزَّكَاءَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشُونَ النَّاسَ كَحْشِيَّةَ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَسْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لَمْ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخْرَتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلِمُونَ فَتَبَّأْلِي (سوره نساء ۷۷)

کسانی را که به آنان گفته شد [فعلا] دست [از جنگ] بدارید و نماز را برپا کنید و زکات بدھید و [الى] همین که کارزار بر آنان مقرر شد بنگاه گروهی از آنان از مردم [مشرکان مکه] ترسیدند مانند ترس از خدا یا ترسی سخت تر و گفتند پروردگارا چرا بر ما کارزار مقرر داشتی چرا ما را تا مدتی کوتاه مهلت ندادی بگو برخورداری [از این] دنیا اندک و برای کسی که تقوا پیشه کرده آخرت بهتر است و [در آنجا] به قدر نخ هسته خرمایی بر شما ستم نخواهد رفت.

(۲)- دیننه: دیروزی، دیروزین.(معین، ۱۳۸۵: ذیل واژه)

۸۲ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

(۳)- قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (سوره زمر/۵۳)

بگو ای بندگانم که زیاده بر خویشتن ستم رو داشته اید، از رحمت الهی نومید مباشید،
چرا که خداوند همه گناهان را می بخشد، که او آمرزگار مهربان است.

(۴)- وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۝ وَبِالْأَوَّلِ الدِّينِ إِخْسَانًا وَبِذِيِّ الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْجَارِ
ذِيِّ الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۝ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ
کانَ مُخْتَلِلًا فَخُورًا. (سوره ی نساء آیه ۳۶)

خدای یکتا را پرستید و هیچ چیزی را شریک وی نگیرید و نسبت به پدر و مادر و
خویشان و یتیمان و فقیران و همسایه دور و نزدیک و دوستان موافق و رهگذران و بندگان
که زیردست تصرف شماینده نیکی کنید، که خدا مردم متکبر خودپسند را دوست ندارد.

(۵) أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أَنْزَلْ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ (سوره
رعد/۱۹) پس آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده حقیقت دارد
مانند کسی است که کوردل است تنها خردمنداند که عترت می گیرند.

(۶)- وَسَخَرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَنْفَكِرُونَ .
(سوره جاثیه/۱۹)

او آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است همه را از سوی خودش مسخر شما ساخته
در این نشانه های (مهمی) برای کسانی که اندیشه می کنند.

(۷)- « وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَا يَدْنَنُكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ؛ وَبِهِ يَادِ بِيَاوِرِيدَ آن
زمانی را که پروردگارتان اعلام کرد که اگر سپاسگزاری کنید، حتما افزونتان دهم و اگر
کفران کنید، عذاب من بسیار سخت است»(سوره ابراهیم/۷)

کتاب‌نامه

- قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی. ۱۳۸۹. قم: چاپ اسوه.
- احمدیان، ابراهیم. ۱۳۸۵. سخنان گهر بار پیامبر اعظم، قم: چاپ گلهای آریان پور، منوچهر. ۱۳۸۹. فرهنگ پیشو آریان پور. تهران: جهان رایانمۀ امین.
- انزابی نژاد، رضا. ۱۳۸۸. نواخوان بزم صاحبدلان، گزیده کشف الاسرار و عده الابرار. چاپ سیزدهم. تهران: نیل.
- جلالی پندری، یدالله. ۱۳۷۸. یادنامه ابوالفضل رشیدالدین میبدی. جلد اول. انتشارات یزد.
- حر عاملی، محمد بن حسن. ۱۴۰۹ق. وسائل الشیعه. قم: موسسه آل البيت.
- حسن زاده، علی. ۱۳۸۷. راه سبز (احکام ویژه پسوان). چاپ سوم. تهران: سنبله.
- دلیمی، حسن. اعلام الدین. ۱۴۱۴ق. بی‌جا: موسسه آل البيت.
- رشیدالدین میبدی، ابوالفضل. ۱۳۳۹. تفسیر عرفانی کشف الاسرار و عده الابرار (ج ۱۰-۱). تهران: انتشارات امیرکبیر.
- رکنی، محمدمهری. ۱۳۸۹. لطایفی از قرآن کریم. چاپ چهاردهم. مشهد: شرکت به نشر.
- سبحانی نژاد، نجفی، مهدی، حسن. ۱۳۹۳. «تحلیل ابعاد شناسایی مسئولیت‌پذیری در سبک زندگی اسلامی»، سراج منیر. سال ۵ شماره ۱۶. پاییز ۹۳. ۱۷۰-۱۵۰.
- شريعی، سید صدرالدین. ۱۳۹۲. «درآمدی بر سبک زندگی اسلامی در آیات و روایات».
- فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی. سال چهارم. شماره ۱۳. بهار ۹۲. صص ۱۰-۲.
- شکاری، رقیه. ۱۳۸۹. فرهنگ علوم اجتماعی. تهران: جامعه شناسانه.
- فقیهی، نجفی، علی‌نقی، حسن. ۱۳۹۴. «سبک ائمه و پیامبر در مواجهه با دیگران». سراج منیر. سال ششم. شماره ۱۹. تابستان ۹۴. ۱۵۸-۱۳۸.
- محمدی ری‌شهری، محمد. ۱۳۸۱. میزان الحکمه. ترجمه سید ابوالقاسم حسینی. قم: دارالحدیث.
- مجلسی، محمدباقر. ۱۴۰۳ق. بخار الانوار. بیروت: دارالاحیاء.
- مصطفی، محمدتقی. ۱۳۹۲. سبک زندگی اسلامی، «ضرورت و کاستی‌ها». ماهنامه معرفت. شماره ۱۸۵. صص ۵-۱۲.

۸۴ فصل نامه علمی پژوهشی «عرفانیات در ادب فارسی»

معین، محمد. **فرهنگ فارسی معین**. ۱۳۸۵. تهران: امیرکبیر.

مهدوی کنی، محمد سعید. ۱۳۹۰. **دین و سبک زندگی**. تهران: دانشگاه امام جعفر صادق.
نراقی، ملا احمد. ۱۳۸۹. **معراج السعاده**. قم: بهار دلهای.

Makarem Shirazi (2010), Quran, Osveh Pulication, Qum.

Ebrahim, Ahmadyan (2006), good words by the prophet Muhammad, Golha publication, Qum.

Manuchehr Aryanpour (2010), Aryan pour's Pishrou encyclopedia, Amin Rayanameh Amin, Tehran.

Reza AnzabiNejad (2009), to sing Mystic's Banquet, selected Kashf Al-asrar va uddat Al-abrar, thirteenth edition, Nil, Tehran.

Yad Allah JalaliPendari, (1999), Memoir of Abolfazl Rashid Al-din Meybodi, first edition, Yazd Pulication.

Muhammad Ben-Hassan Hurr-e Ameli, (1988), Vassael-al Shea, Al-al Beit institution.

Ali HassanZadeh,(2008), Green Way (Special sentences for boys), third edition, Sonboleh, Tehran.

Hassan Deylami (1993), Alam-al din, Bi ja, Al-al Beit institution.

Abolfazl Rashid Al-din (1960), mystical interpretation of Kashf Al-asrar va uddat Al-abrar (1st-10th edition), Amir Kabir publication, Tehran.

Muhammad Mahdi Rokni (2010), light words of Quran, fourteenth edition, Beh Nashr company, Mashhad.

Mehdi Sobhani Nejad, Hassan Najafi (2014). "the analysis of responsibility identification dimensions in Islamic life style" Tehran, Seraj-Monir publication, 5th year, No. 16, Autumn (2014), P.150-170

Saed Sadr-Al din shariati (2013). "an introduction to life style in verses and traditions", Tehran, Quarterly Journal of Counseling and Psychotherapy, fourth year, No. 13, spring 2013, P.2-10

Roghayeh Shekari (2010), social science culture, Jamae Shenasaneh, Tehran.

Faghihi, Najafi, Ali Neghi, Hassan (2015). "The style of the Imams and the Prophet in the face of others." Seraj Mounir. Sixth year. The number 19. Summer.

Mehdi Sobhani Nejad, Hassan Najafi (2014). "the analysis of responsibility identification dimensions in Islamic life style" Tehran, Seraj-Monir publication, 5th year, No. 16, Autumn (2014), P.150-170

سبک زندگی در تفسیر عرفانی کشف الاسرار رشیدالدین میبدی (۸۵-۶۴)

Muhammad Muhammadi Reyshahri, Mizan-al Hikmeh (2002), translated by Abolghasem Husseini, dar-al Hadith, Qum.

Muhammad Bagher Majlessi (1982), Behar-al Anvar, Dar-al ehyea, Beirut.

Muhammad Taghi Misbah (2013), Islamic life style necessity and shortcomings, Maarefat monthly magazine, No. 185, P.5-12.

Muhammad Moen (2006), Persian encyclopedia of Moen, AmirKabir, Tehran.

Muhammad Saeed Mahdavi-Kani(2011), religion and life style, Imam Sadegh university, Tehran.

Mulla Ahmed Naraghi (2010), Metaj-al saadeh, Bahar-e Delha, Qum.